

01

Признање српском закону:

Хрватска „преписала“ добар део

Закона о заштити узбуњивача

У Хрватској је 1. јула ове године ступио на снагу нови закон о заштити узбуњивача који се у великој мери ослања на структуру и искуства српског закона. Ово је велики комплимент за све који су учествовали у стварању нашег закона и његовој примени, будући да је уобичајени тренд у праву до сада био да се новитети калеме са западне стране Дунава на источну. Сличност са српским законом, који је раније проглашен „златним стандардом“, може се увидети и само летимичним прегледом Закона о заштити пријавитеља неправилности. Поглавља су идентично распоређена, а чак су и одредбе сличне. Очигледно је

да су аутори пред собом имали српски закон и искористили његово четворогодишње искуство да би створили врло сличан пропис, који је ипак у одређеним аспектима и битно различит. Прва главна разлика у односу на српски закон је увођење начела „добре вере пријавитеља неправилности“. Добру веру закон дефинише као дужност савесног и поштеног пријављивача неправилности о којима узбуњивач има сазнања и које сматра истинитим у тренутку пријављивања. Пиштаљка је у више наврата истицала

Ispisano: 0. XXX 0000.

ZAKON O ZAŠTITI PRIJAVITELJA NEPRAVILNOSTI

I. OPĆE ODREDBE

Sadržaj

Članak 1.

Ovim se Zakonom uređuje prijavljivanje nepravilnosti, postupak prijavljivanja nepravilnosti, prava osoba koje prijavljuju nepravilnosti, obveze tijela javne vlasti te pravnih i fizičkih osoba u vezi s prijavom nepravilnosti, kao i druga pitanja važna za prijavu nepravilnosti i zaštitu prijavitelja nepravilnosti.

Ово је велики комплимент за све који су учествовали у стварању нашег закона и његовој примени, будући да је уобичајени тренд у праву до сада био да се новитети калемесу са западне стране Дунава на источну

погубност одредбе о доброј вери за узбуњиваче. У ситуацији када неко ризикује целу професионалну каријеру да би извршио узбуњивање и већ има пред собом одредбу о забрани злоупотребе пријављивања, процењено је да би додатне обавезе према узбуњивачима практично елиминисале будућа узбуњивања. Пиштаљка ту види опасност за произвољно тумачење и одбијање заштите узбуњивачима уводећи субјективна мерила у објективну ситуацију – да ли је закон прекршен или не. Хрватски закон уводи обавезу за суд или други орган којем се узбуњивач обрати да га поучи о правима које има на основу закона и последицама пропуштања неке радње (помоћ некој странци). Узбуњивач је ослобођен и судских такси, како у поступку заштите тако и по предлозима за одређивање привремене мере. За овакво решење се Пиштаљка залагала и у случају српског закона, али без успеха. Хрватски законодавац уважио је једну од сугестија оснивачице Пиштаљке Драгане Матовић, коју она у оквиру обука за спровођење српског закона често истиче, да се именовање лица овлашћеног за пријем информације од узбуњивача врши после спроведених избора код послодавца. У члану 17 хрватски закон наводи да је послодавац дужан да именује „повјерљиву особу за унутарње пријављивање“ на предлог

најмање 20% радника запослених код послодавца. У случају да таквог цензуса нема, послодавац има обавезу да без обзира на мањак подршке именује неко лице на ту функцију. Оно што је зачкољица која

RASPRAVA U PARLAMENTU

Saborska oporba: Zakon o zaštiti zviždača je mrtvo slovo na papiru

Autor: V. P. P. Hina • Zbirka izvještaja 01.02.2019 16:42 • Objavljeno 01.02.2019 u 16:42

може мучити хрватске послодавце је потребан претходни пристанак „повјерљиве особе и њеног замјеника“ за именоване. Закон нема опцију октроисања лица, те би у случају њеног непристанка на именоване послодавац морао да именује неког другог.

Можда најважнија измена у односу на српски закон у поступку унутрашњег узбуњивања је прописивање рока у којем оно мора бити спроведено. Будући да хрватски закон не изједначава унутрашње и спољашње узбуњивање као два равноправна колосека узбуњивања, већ више прати упутства из европске директиве која фаворизује унутрашње узбуњивање, хрватски законодавац је барем ограничио рок за поступак „унутарњег пријављивања“ на 60 дана од примања пријаве.

Такође, лице овлашћено за пријем информација од узбуњивача има обавезу да извести надлежно тело за спољашње узбуњивање о примљеним пријавама у року од 30 дана од одлучивања о пријави. Ово је значајна новина будући да српски закон нема овакву обавезу за лица овлашћена за пријем информације од узбуњивача.

Омбудсман – орган надлежан за спољашње узбуњивање

У спољашњем узбуњивању хрватски закон уводи новог играча – надлежно тело за пријављивање неправилности, а то је омбудсман тј. „пучки правобранитељ“. Ту су и предуслови за законито спољашње узбуњивање, од којих треба да буде испуњен барем један:

• Полијски звијздачи у страху за обитељи и посао

Док, џекамо њихове одговоре. Видовић упозорава и да "додатно забрињава и навод анонимног полијског службеника којим апелира на спречавање овековог поступанја у име више својих колега те истиче да је реално стање још горе од оног на које сам у јавним изјављивањима указивала, но да због страха од отказа не може то одбити јер тада не би имао време прехранити обитељи".

"Управо у том контексту, важно је нагласити да је осим самог садржаја притужбе, посебно осјетљив и положај притужитеља, као и свих других могућих будућих пружатеља података о оваквим неправилностима, посебнице у контексту адекватне заштите притужитеља, зајамљене Законом о заштити притужитеља неправилности којој је 1. септембра ступио на снагу", напомиње пучка правобранитељка.

- непосредна опасност за живот, здравље, сигурност, од настанка штете великих размера или уништења доказа
- ако не постоји могућност унутрашњег пријављивања
- ако узбуњивач у поступку унутрашњег узбуњивања није у прописаном року обавештен о резултатима предузетих радњи по пријави или нису предузете никакве радње као одговор на

достављене информације

- ако постоји основана бојазан да се у поступку унутрашњег узбуњивања не може осигурати остварење права на заштиту, заштита идентитета узбуњивача, односно поверљивост примљених информација
- ако постоји основана бојазан да би узбуњивач могао бити стављен у неповољан положај због пријаве неправилности или мере које су предузете за заштиту по пријави нису имале ефекта
- и ако узбуњивач више не обавља послове код послодавца.

Имајући у виду да је довољно да се оствари

било који од ових предуслова, ипак је хрватски закон у великој мери либерализовао опцију „вањског пријављивања“ пошто су сви ови предуслови били у главама српске радне групе приликом израде закона када су изједначили поступак унутрашњег и спољашњег узбуњивања. Пиштаљка као мањкавост хрватског закона види установљивање омбудсмана као надлежног

органа у поступку спољашњег узбуњивања. Ово због тога што уред омбудсмана може бити преплављен захтевима што ће успорити решавање по пријавама узбуњивача, поготово што он има обавезу да прослеђује пријаве телима овлашћеним по садржају пријаве (полиција, тужилаштво, инспекције и сл.) која ће можда одбити да поступају по тим пријавама. Такво решење већ се показало непрактичним у Холандији, где је довело и до угрожавања безбедности узбуњивача.

Ову мањкавост хрватски закон ублажава омогућавањем узбуњивачима да директно поднесе пријаве овим телима, која су дужна да у разумном року (који не сме бити дужи од 30 дана) омбудсману дају информације о предузетим мерама, као и поверљивој особи за унутрашње узбуњивање уколико је она послала пријаву (као завршну радњу у поступку унутрашњег узбуњивања).

Судска заштита – надлежан општински суд, привремена мера као у Србији

У области судске заштите, главна сличност је привремена мера којом суд по хитном поступку, у року од осам дана, ставља ван снаге акт послодавца којим се врши одмазда над узбуњивачем. Привремена мера је, на предлог судије Врховног касационог суда Снежане Андрејевић, уграђена у српски закон и у последње четири године показала се као најефикасније средство за ефикасну заштиту узбуњивача. Главне разлике у односу на српски закон тичу се рокова и надлежног суда. Хрватски узбуњивач ће моћи да поднесе тужбу за заштиту у вези са пријавом неправилности у року од 3 године од дана када је сазнао за штетну радњу (шест месеци у Србији), односно у року од пет година од дана када је штетна радња подузета (објективни рок, у Србији три године).

LEX SPECIALIS

Zaštita prijavitelja nepravilnosti: SABOR DONIO ZAKON O 'ZVIŽDAČIMA'

08.02.2019 14:31

Поред суда опште месне надлежности, надлежан је општински суд према месту пребивалишта или боравишта тужиоца или општински суд на чијем је подручју штетна радња предузета или је наступила штетна последица. Судска заштита се остварује у посебном поступку који се покреће поменутом тужбом, а као умешач на страни узбуњивача се може појавити омбудсман, као и организације, установе, удружења или друге особе које се у оквиру своје делатности баве заштитом људски права и борбом против корупције (суд допушта мешање само уз пристанак узбуњивача). Општински суд одлучује и о приремним мерама.

Очигледно је да је хрватски законодавац дао опцију општинском суду да ставља ван снаге појединачне акте (отказ, премештај), што надлежни српски виши суд нема, па долази до прекида поступка док се не заврши радно-правни спор. Ваља видети у пракси како ће овакво решење проћи у систему хрватског

судства, јер је став српске праксе да се појединачни радно правни акти не могу побијати пред вишим судом у поступку за заштиту узбуњивача.

Пракса кључна за коначни закључак

Хрватски закон је на темељима примене српског усвојио готово сва његова позитивна решења, увео нека ограничења, прецизирао одређене одредбе, и увео стварну надлежност општинског суда у свим питањима која се тичу судске заштите узбуњивача.

Српски активисти и узбуњивачи, као и судије и правници са занимањем ће пратити будућу праксу хрватских судова. Можда ће нам она дати одговор на то која су могућа решење за усавршавање српског закона када се стекну услови и потреба за то. ■

Милан Павлица

ВЕСТИ

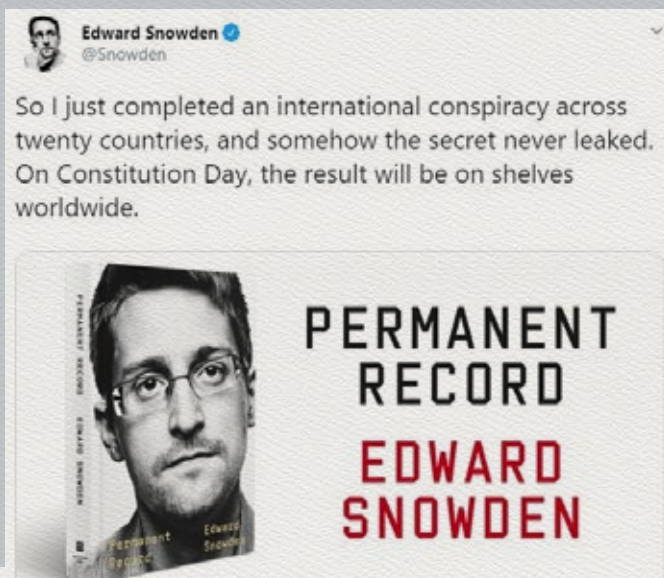
Акције пале због писма узбуњивача

Акције највећег светског произвођача играчака Матела пале су за 10% пошто је та компанија објавила да је добила анонимно писмо узбуњивача. Мател није објавио шта је садржај писма, али је у обраћању Комисији за хартије од вредности (SEC) навео да је одустао од планиране продаје дуга како би „истражио наводе из писма“. Мател је у последњих неколико година променио три генерална директора.

Сноуден објављује мемоаре

Најпознатији светски узбуњивач, бивши агент ЦИА и сарадник америчке службе за електронски надзор НСА Едвард Сноуден, објавиће мемоаре средином септембра под називом „Стални запис“ (Permanent Record). Књига ће бити објављена истовремено у више од двадесет земаља и из ње ћемо, по најавама издавача, сазнати како је и зашто Сноуден одлучио да разоткрије планове владе САД о прислушкивању телефонских позива, порука и имејлова целог света. „Читалац ће сазнати како је Сноуден помогао да се направи овај систем масовног праћења, а онда како га криза савести навела да покуша да тај систем уруши“, објавио је британски издавач „Макмилан“.

Филм „Државне тајне“ о узбуњивачу Кетрин Ган

У биоскопима у САД приказује се играни филм „Државне тајне“ (Official Secrets), заснован на биографији британске узбуњивачице Кетрин Ган, која је пред рат у Ираку 2003. године открила како су владе Уједињеног Краљевства и САД шпијунирале дипломате у Уједињеним нацијама покушавајући да пронађу нешто чиме би их уцењивали да подрже предстојећи рат. Редитељ филма је Гавин Худ, а у главним улогама су Кира Најтли и Рејф Фајнс.

ВЕСТИ

Правда после једанаест година

Произвођач уређаја за телекомуникације Циско (CISCO) постигао је договор с америчком државом да плати одштету од 8,6 милиона долара јер је годинама испоручивао опрему за видео-надзор са грешком у софтверу, а знао је за ту грешку која омогућава шпијунирање. Још 2008.

године програмер Џејмс Глен (на слици) открио је ту грешку и пријавио је Циску, који је ипак наставио да продају фаличну опрему, а Глен је затим отпуштен из фирме Нетдизајн која је сарађивала са Циском. Он је због тога поднео тужбу по америчком

закону који омогућава да грађани туже фирме које вољно штете државни буџет (False Claims Act) и сарађивао је са тужилашвом и другим савезним и локалним органима у гоњењу Циска.

Глен данас ради у Бугарској као програмер, а од 8,6 милиона одштете 80 одсто добиће САД и савезне државе које су оштећене и 20 одсто Глен и његови адвокати. Овај случај постао је преседан, јер је False Claims Act први пут искоришћен у случају сајбербезбедности. ■

Тужба против банке Стандард чартерд

Неколико узбуњивача поднело је тужбу против британске банке Стандард чартерд, тврдећи да је она примила готово 57 милијарди долара незаконитих трансакција од организација повезаних са Ираном. Узбуњивачи тврде да је то много више него што је америчка влада знала када је у априлу пристала да Стандард чартерд исплати 1,1 милијарду долара казне због кршења санкција према Ирану. У оквиру истраге коју су Американци водили од 2012. године по закону о лажним потраживањима (False Claims Act), узбуњивачи су доставили те доказе, али сада тврде да их тужиоци нису узели у обзир и наводе да је штета америчкој држави много већа. Ако се то испостави тачним, узбуњивачи ће имати право на награду која би се могла мерити у стотинама милиона долара. ■

ВЕСТИ

WIN

Наш Закон о заштити узбуњивача одавно је проглашен „златним стандардом“ за законе којима се штите људи који указују на корупцију и друге злоупотребе, што показује и усвајање хрватског Закона о заштити пријавитеља неправилности који је надахнут духом и решењима из српског закона, али и усвајање директиве Европске уније о заштити узбуњивача које сигурно не би било да није нашег закона и његове добре примене о којој се годинама говори на стручним скуповима широм Европе. Када је припреман наш закон, у повоју је тек била идеја о удруживању организација које се баве заштитом узбуњивача широм света. Стручњаци и активисти, неформално организовани у Међународну мрежу за узбуњивање (Whistleblowing International Network, WIN), својим коментарима и сугестијама током јавне расправе помогли су да закон буде оно што је данас – снажан алат за заштиту оних који пријаве неку незаконитост. У међувремену, WIN је званично регистрован као организација у Шкотској, Пиштаљка је постала један од оснивача а ја члан управног одбора. До данас, WIN има више од тридесет чланица, а за месец дана, средином септембра, у Глазгову ће бити организована прва конференција ове глобалне коалиције. WIN и његова директорка Ана Мајерс, пријатељ Пиштаљке и редовни учесник наших међународних конференција,

одиграли су кључну улогу у усвајању директиве ЕУ о узбуњивању, пошто су месецима учествовали на састанцима у Бриселу и Стразбуру, трудећи се да из нацрта избаце оне одредбе које би угрозиле узбуњиваче – пре свега ону којом је било прописано обавезно унутрашње узбуњивање. Да је усвојена, та одредба би значила да би све чланице ЕУ усвојиле законе који би додатно угрозили узбуњиваче. Запослени не би могли да о неправилностима које су уочили обавесте надлежне државне органе, а пошто би морали да обавесте послодавца једини гарантовани исход била би одмазда према тим запосленима. Укратко, директива ЕУ би, уместо да побољша ситуацију за узбуњиваче, њу само погоршала. Као један од аргумената да је таква одредба лоша WIN је користио управо српски закон, који дозвољава истовремено подношење пријаве и послодавцу и надлежном органу. Још једно велико признање и вероватно први пут да се неки наш пропис помиње као узор за пропис Европске уније. Зато је важно да постоји WIN као место окупљања нас којима је стало до заштите узбуњивача, као форум за размену искустава и идеја, као почетна тачка за нове акције и за помоћ узбуњивачима широм света који се, иако живе у различитим друштвима, сусрећу са истим моделима одмазде који се не разликују без обзира да ли је реч о малом или мултинационалном послодавцу, малој или великој држави, демократији или ауторитарном систему.

Пише:
**Владимир
Радомировић**
главни и
одговорни
уредник
Пиштаљке